

## Nr 10.

Ankom till Riksdagens kansli den 2 maj 1911 kl. 12 m.

*Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 10 i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående en närmare sammanslutning mellan de skandinaviska folken.*

I en inom Andra kammaren väckt och till förberedande behandling af dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion (nr 235) har herr Lindhagen hemställt, att Riksdagen måtte anhålla att Kungl. Maj:t ville föreslå de öfriga skandinaviska folken ett vänligt samråd i syfte att åstadkomma en närmare sammanslutning dem emellan till ömsesidigt gagn och såsom ett steg mot den större internationella samhörigheten.

Såsom stöd för berörda hemställan har motionären åberopat:

*Motionen.*

»Det är nu en gång så, att ett folks kraft att med framgång fullfölja sina förnuftiga uppgifter beror icke blott af rasens egenskaper, landets naturliga betingelser och måttet af folklighet i dess institutioner. Det beror i vår tid också på dess förbindelser med den öfriga världen, huruvida dessa äro ägnade att vidga möjligheterna för utkomst och lyftning på skilda områden. En lycklig effekt af den arbetsfördelning, som för närvarande består genom mänsklighetens uppdelning i olika länder, kan icke uppnås för ett land, om det blott försjunker i sig själf. Det måste känna sig såsom en organisk och uppskattad del af det stora hela.

*Bihang till Riksd. prot. 1911. 9 Saml. 2 Afd. 2 Band. 5 Ser. 10 Häft. (Nr 10.) 1*

Man plägar äfven uttrycka detta så, att ett lands välfärd betingas af icke blott dess inrikes utan ock dess utrikes politik.

Må man dock fatta denna sak rätt. Framtidens utrikes politik blir icke såsom hitintills en afspeglings af enahanda kamp, som nu pågår mellan medborgarne inom samma land, nämligen ett be-  
mödande att på alla sätt vinna egna fördelar på bekostnad af andra länder och dess innevånare. Framtidens utrikespolitik måste blifva ett stolt och broderligt handslag om tro och lofven i ett enigt samarbete till främjande af alla nationers eller med andra ord alla världsborgares rätt och bästa.

En allmän föreställning är vidare, att utrikespolitiken är en maktbefogenhet, förbehållen de större staterna. Men visst är, att den framstår såsom ännu viktigare för ett mindre land, hvilket måste med än större flit och vakenhet bereda sig sin tillbörliga plats. Äfven i den nyssnämnda nydaningen af utrikespolitikens principer ha de små nationerna på visst sätt en större uppgift än de stora. Liksom de fattigare klasserna äga fördel af den verkliga rättvisan och därför blifva dennas naturliga målsmän, på samma sätt få de små nationerna en påtagligare fördel af den förnuftiga utrikespolitik, som utan kränkning af någons rätt skall leda mänskligheten framåt till allt högre enheter. De små nationerna ha här en naturlig kallelse att gå i spetsen med föredömena. Må de då också göra det.

Om vi nu ur dessa synpunkter kasta en allvarlig och granskande blick på Sveriges utrikespolitik sådan den är, nödgas vi till en början med bekymmer konstatera, att landet saknar i det närmaste all utrikespolitik, åtminstone om man därmed menar ett begrepp med något innehåll. Historien har gjort sin gärning och den gamla eröfringens politik är lyckligtvis förbi. Men i detta gråa klimat behöfver folket fortfarande sol. Fordomtima gick det ut i viking för att tillgodose behovet. I våra dagar utvandrar det för att på vinst och förlust uppsöka någon värme för lifvet. En reel utrikespolitisk uppgift är att såvidt på den kan ankomma i stället tullfritt införa i landet värmande krafter. Denna uppgift är vida mer eggande än de krigiska bedrifterna, ty dess segrar äro bestående och till gagn både för oss och för dem, med hvilka vi inlåta oss.

Perspektiven på detta område öppna sig nu liksom i gamla tider åt väster, öster och söder. Åt väster ligger nu vår viktigaste utrikespolitiska uppgift. Där möta vi nämligen andra folk med utrikespolitiska uppgifter, sammansmältande med vår till en.

Den gamla nordiska enhetstanken dör aldrig, emedan den är så naturlig och alltid kommer att framstå såsom en fordrande plikt för de skandinaviska folken. Det är deras plikt mot dem själfva att på detta sätt skapa det tillskott i uppräckning och tillförsikt, som följer af att man betyder något. Det är också deras plikt emot mänskligheten att på detta sätt gagna den allmänna evolutionen och skapa ett trappsteg till den internationella samhörigheten.

Bedröfligt är därför, att dessa tre små folk, utgångna ur samma familj och fortfarande så nära befryndade, skola splittrade syssla med dvärgagärningar, i stället för att med förenade krafter höja sin själf-tillit och resultaten af sitt arbete för eget och det helas väl. Lyckligt vore, om enhetsverket kunde ske i ett slag ungefär såsom skedde i Tyskland. Men därtill fordras stora händelser, som tvinga folken ur sina hvardagsvanor. Kanske komma sådana mäktiga tillskyndelser en gång äfven här, men för närvarande ser det mörkt ut, och då får man arbeta sig fram så småningom, men arbetas måste det i alla fall.

Den dag har nu i nyare tider randats, då den skandinaviska enhetstanken kan på allvar upptagas och föras fram till alltmer slutgiltiga lösningar. Danmarks och Sveriges speciella konflikter med mäktiga grannar äro afslutade kapitel. De skandinaviska ländernas inbördes stridigheter äro också på ett definitivt sätt bilagda. Den sista länken i dessa uppgörelser var 1905 års unionsupplösning. Sedan Sverige uppsagt det ekonomiska föreningsbandet med Norge, den så kallade mellanrikslagen — en typisk svensk dvärgagärning på senare tider — blef det så mycket ohållbarare för svenskarne att kunna upprätthålla ett politiskt föreningsband, hvilket blifvit Norge påtvunget genom vapenmakt och beredt det olikställighet i unionen.

Den fria öfverenskommelsens väg, ostörd af yttre eller inbördes förvecklingar, ligger nu omsider klar för de tre skandinaviska länderna, eller kanske vi böra säga fyra med hänsyn till Island. Man har en utgångspunkt för arbetet, att få lagd en fast grund, på hvilken byggnaden sedan sten efter sten kan för alla tider uppresas.

En sådan grundläggning har i själfva verket redan begynt på måfå här och hvar. Gemensamma post- och myntkonventioner finnas. Gemensamt lagstiftningsarbete har pågått från 1876 på handelsrättens och från 1900 på den allmänna civilrättens områden. Dessutom har sedan långt tillbaka nordiska möten i mängd för olika angelägenheter ägt rum och äfven nordiskt föreningsväsende börjat spira upp, hvaribland särskildt är att märka den år 1904 bildade nordisk förening för ekono-

miskt samarbete. I synnerhet ha de olika ländernas arbetareorganisationer byggt bryggor fram till en gemensam samverkan dem emellan.

Unionsupplösningen afbröt helt naturligt dessa närmanden. Man blef därför nödgad att afvakta den tidpunkt, då misstämningarna börjat skingra sig. Frånsett de organiserade arbetarnes samverkan, som fortgick i det närmaste ostördt, har emellertid äfven den mellanfolkliga officiella samfärdseln vid kongresser och dylikt oemotståndligt brutit isen, och sedan den svenska statsmakten år 1909 trots alla olycksprofetior befanns villig att taga initiativ till det skandinaviska lagstiftningsarbetets återupptagande, hvilket ock skett, så är tiden åter inne att sätta i med arbetet för den slutliga skandinavismen.

Om än som sagdt de yttre förutsättningarna och de väsentliga inre betingelserna äro för handen, möta dock här en myckenhet andra hinder att öfvervinna såsom bristande upplysning, partikularism, vaneföreställningar, modlöshet. En mycket vanlig invändning är att skandinavismen blott är ett irrbloss och att man bör begränsa sig till ett s. k. kulturellt samförstånd. Det senaste exemplet på en sådan tröstlöshet erbjöd en episod vid det nordiska skolmötet i Stockholm i augusti 1910. Två danska deltagare läraren Gunnar Gunge och läkaren Aage Lauesgaard från Aalborg gjorde då ett beslutsamt grepp på saken. De föreslogo bildandet af en nordisk lärareförening såsom utgångspunkt för en nordisk agitation med nordiskt samarbete som medel och nordens enhet som mål. Genast kommo dessa afståndstaganden här och hvar från de officiella instanserna, som vi så väl känna till, när det är fråga om icke bara irrbloss utan en verkligt stor ny härd, vid hvilken nationerna kunna värna sig. Så liten resonans hade således den omedelbart förut här hållna världsfredskongressens idé afkastat, att man hos dessa nordiska folk »i små bestyr med spridda sinnen» icke skulle kunna uppbringa ens en besjälad eftertanke än mindre ett trofast handslag i anledning af de båda skolmännens inlägg.

Det är dock den politiska söndringen, som skapar ofreden i världen, och världsfred bygges endast af politiska enhetstankar. Det som ligger närmast till hands att ena, får man därvid börja med att söka ena. En sådan enighet bygges icke bara på ett lösligt kulturellt samförstånd, hvilket ensamt i längden blir just irrbloss, utan det fordras dessutom former, bindande, af verkligt fri vilja ingångna och af ömsesidigt intresse upprätthållna aftal, som samla till ett enhälligt samhällsarbete i ett eller flere eller alla afseenden. Skandinavismen såsom en länk i de nordiska folkens egen lycka och därmed äfven i världsfreden,

måste antaga bindande d. v. s. politiska former, om den öfverhufvudtaget sträfvar till något genomgripande.

Fröet till den befriande omdaningen är emellertid med visshet nedlagdt hos folksjälén samt skall slå rot och bära frukt, så snart sommarregnet faller. Låt oss därför nu en gång börja kondensera den nordiska atmosfären, så att det snart kommer regn. De båda förutnämnda danskarne ha ej tappat modet utan äro i färd för sin del med planer om ett upplysningsarbete genom pressorgan, gemensamma för de tre länderna.

De uppgifter som redan för de närmaste tiderna erbjuda sig äro många såsom

1) frihandel mellan de tre länderna eller såsom det också kan kallas en tullunion eller en mellanrikslag för den ekonomiska samfärdseln,

2) lika lagstiftning i allt som kan vara gemensamt, den sociala lagstiftningen icke minst däri inbegripen, samt en organiserad lagberedning för samarbetet,

3) undervisningen i skolorna, ordnad efter likformiga hufvudgrunder, samt den högre undervisningen enhetligt organiserad på den ömsesidiga samverkans grund,

4) gemensamhet i neutralitets-, försvars- och afrustningsfrågorna,

5) samförstånd i den utrikes politiken, gemensamma beskickningar och konsulära tjänstemän utomlands och i öfrigt ett enhetligt framträdande utåt.

Kunde dessutom pressen komma därefter, att den betraktade länderna som ett gemensamt fädernesland och intresserade sig för allas öden och förhållanden, i stället för att vi nu ömsesidigt tuga ihjäl hvarandra, så blefve mycken sådd gjord för den stora skörden.

Det af revisionssekreteraren C. A. Lindhagen år 1869 i svenska riksdagen väckta förslaget om ett skandinaviskt samarbete för ledande af den nordiska emigrationsströmmen till gemensamma boplatser är det väl för sent att nu upptaga. Men någon uppmärksamhet förtjänar måhända denna sak dock ännu.

Om det till sist må tillåtas en ytterligare förhoppning, så vore det den, att de skandinaviska språken kunde småningom under klok ledning återföras från sina snedsprång på senaste århundradena till att änyo blifva ett enda språk, istället för att som nu tycks vara förhållandet eu sträfvan snarare gör sig gällande att lämna eftervärlden i arf en allt samlif och kulturell maktställning ruinerande babylonisk förbistring till och med i denna lilla vrå af världen.

Detta är exempelvis uppgifter, med hvilka skandinavien folk till en början kunde taga fatt. Sedan må kommande generationer besörja fortsättningen fram emot nordens enhet, om den visar sig ej kunna förverkligas tidigare.

Nu är det emellertid en omständighet, som ej får förbises, nämligen att Norges politiska utveckling i ett visst afseende blifvit något efter de båda andra ländernas. Norrmännen hafva nämligen först helt nyligen vunnit full själfbestänningsrätt. Och det är folkpsykologiskt helt naturligt, att de måste besjålas af stark benägenhet att någon tid få njuta af denna rätt alldeles för sig själfva. De hafva ej ännu såsom danskar och svenskar hunnit uttömma behaget af att vara sig själfva nog.

Den större betänksamheten mot ett samarbete, som ofta rests från norsk sida, har dock hitintills visat sig kunna öfvervinnas, så snart en allvarlig önskan gifvit sig till känna både från Danmark och Sverige, och bör detta nu kunna gå ännu lättare, sedan Norge vunnit full själfbestänningsrätt. Skulle emellertid denna betänksamhet visa sig starkare, när det gäller att på nu föreslaget sätt utvidga programmet, utgör detta ej något som helst skäl för att ej till en början åstadkomma sammanslutningar mellan Sverige och Danmark. Det som historiskt sedt hunnit längre fram mot enhetstanken, bör man begynna att ena. Ett sådant tillvägagående skall dessutom i hög grad påskynda utsikterna att äfven norrmännen finna det med sin fördel förenligt att ansluta sig.

Det har på senare tider förspotts en och annan fundering på ömse sidor Kölen om ett politiskt närmande igen, särskildt i försvarsafseende, ensamt mellan Sverige och Norge, och har därvid också liksom i äldre tider åberopats deras sammanslagna geografiska läge, under det Danmark tydligen ansetts böra lämnas åt sitt öde såsom hotadt af tysk annekteringspolitik. Dessa äfven tillföre kortsynta betraktelser borde man väl slippa höra af vidare i den nya tid, som inbrutit med unionsupplösningen och fredsidéernas växande landvinningar. Må dessa skuggor från en gammal tid återvända till den eviga hvilan i en oåterkallelig graf.

\* \* \*

*Utskottets  
yttrande.*

Utskottet delar med motionären den fasta förvissning, att den nordiska enhetstanken hvarken kan eller får dö. Den känsla af samhörighet och stamförvantskap, som förefinnes emellan de skandinaviska folken, har midt under deras forna strider med hvarandra ofta tagit sig de vackraste uttryck. Men i synnerhet har den under midten af

förra århundradet genom studiet af den fornnordiska häfden och litteraturen födda skandinavismen medfört ett nytt betraktelsesätt i afseende på de nordiska folkens gemensamma och verkliga intressen. Låt vara att skandinavismen icke gifvit allt, hvad dess första hänförda förespråkare och stiftare hoppades, dess ledande tanke har dock allt mer trängt igenom och, såsom motionären erinrar, tagit form i vidgad och lättad samfärdsel, i skol- och vetenskapsmännens samverkan, i gemensamma post- och myntkonventioner, i gemensamt lagstiftningsarbete m. m.

Motionären önskar se denna gemensamhet utvidgad och har sammanfattat de uppgifter, som enligt hans mening under närmaste tiden erbjuda sig för ernåendet af nämnda syfte, i följande fem punkter:

1) frihandel mellan de tre länderna eller såsom det också kan kallas en tullunion eller en mellanrikslag för den ekonomiska samfärdseln,

2) lika lagstiftning i allt som kan vara gemensamt, den sociala lagstiftningen icke minst däri inbegripen, samt en organiserad lagberedning för samarbetet,

3) undervisningen i skolorna, ordnad efter likformiga hufvudgrunder, samt den högre undervisningen enhetligt organiserad på den ömsesidiga samverkans grund,

4) gemensamhet i neutralitets-, försvars- och afrustningsfrågorna,

5) samförstånd i den utrikes politiken, gemensamma beskickningar och konsulära tjänstemän utomlands och i öfrigt ett enhetligt framträdande utåt.

\* \* \*

Hvad angår första punkten i det program, som motionären sålunda uppställt, är tanken på en nordisk tullförbindelse af ganska gammalt datum. Det har särskildt varit de nordiska nationalekonomiska mötena, som sysslat med spörsmålen om en för Norden gemensam tullpolitik. Redan vid mötet i Göteborg 1863 intog denna fråga en framskjuten plats på programmet. År 1866 vid mötet i Stockholm föranledde frågan resolutioner, dels angående gemensamt uppträdande i fråga om handels- och sjöfartsintressen, dels angående önskvärheten af en kommitté för att öfverväga tullförhållandena och föreslå, hvad som kunde åtgöras, för att efter likartade grundsatser befordra en lättad omsättning och ett rikare utbyte Nordens länder emellan. År 1872 antogs

på mötet i Köpenhamn enhälligt en resolution, hvori angafs de åsyftade tullreformernas mål: tullfrihet de tre länderna emellan för dels råprodukter, dels redskap, viktiga för industrien, och dels lifsförnödenheter. Vid mötet i Malmö 1881 enades den öfvervägande majoriteten om en resolution, hvori till de tre ländernas regeringar riktades en anmodan att öfverväga, huruvida de afgifter, som betunga varuutbytet mellan de skandinaviska rikena, måtte kunna upphävas eller nedsättas. Slutligen vid mötet i Köpenhamn 1888 antogs efter en uttömmande diskussion enhälligt följande resolution:

»Med erkännande, att såväl det nuvarande allmänna ekonomiska tillståndet som särskildt de nordiska ländernas egna produktionsförhållanden göra ett handelspolitiskt närmande dem emellan önskligt, uppfordrar mötet de nordiska rikenas regeringar att nedsätta en gemensam kommitté för att undersöka hithörande förhållanden.»

År 1882 dryftades frågan vid Sveriges allmänna handelsförenings årsmöte och vid handtverks- och industrimötet i Köpenhamn. År 1885 beslöts på det danska handelsmötet en hänvändelse till regeringen om initiativ till en skandinavisk tullförening.

År 1903 bildades på initiativ af framstående nationalekonomer »Nordisk förening för ekonomiskt samarbete». Denna förening, som icke bundit sig till något visst program, utsände omedelbart efter sitt bildande ett upprop så lydande:

»*Nordisk förening för ekonomiskt samarbete.*

I känslan af den stora betydelsen af ett samarbete mellan de tre skandinaviska länderna på det ekonomiska området, ett samarbete, hvartill det särskildt under nuvarande förhållanden ligger en uppfordring: dels i den riktning mot ett allt större tullskydd, hvori de stora ländernas tullagstiftning går, dels i den städse hårdare konkurrensen från de stora ländernas industri, som arbetar under en större marknads gynnsammare villkor och i skydd af högre tullmurar, inbjuda vi undertecknade, män från de tre nordiska länderna, till inträde i föreningen med mål att arbeta för en allsidig utredning af spörsmålet om en mer eller mindre utsträckt nordisk tullförbindelse, till de tre folkens styrka, såväl inbördes som utåt.

Det ingår icke i föreningens syfte att taga ståndpunkt i fråga om frihandel eller tullskydd eller angående sammanslutningens form och omfång, utan vill föreningen upptaga ett samarbete för åstadkommande af utredningen af en tullförbindelses möjlighet och betingelser,



äfvensom för utbredandet inom vidast möjliga kretsar af insikten om dess betydelse.»

Detta upprop var från svensk sida undertecknad af bl. a. hrr Ernst Beckman, frih. C. C-son Bonde, J. Bromée, professorerna Davidsson Steffen och Fahlbeck, Sixten von Friesen, Sven Palme, Aug. Henriksson, C. Herslow, Harald Sohlman, Karl Staaff, G. Kronlund, C. Lindhagen, Carl Swartz, K. Langenskiöld, Hugo Tham, Aug. Wijkander, T. Zetterstrand m. fl.

Föreningen är, enligt hvad utskottet erfarit, icke upplöst, fastän den efter 1905 års händelser varit mindre verksam.

I oktober månad 1904 vände sig föreningen genom professor Bredo Morgonstjerne till Norges statistiska centralbyrå med en framställning om nyttan och önskvärheten af en utförlig redogörelse för den interskandinaviska handelsomsättningen, hvaraf bl. a. skulle framgå, hvad som effektivt förbrukas i hvardera landet af varor frambragta i de två grannländerna. I anledning af denna framställning satte sig Norges statistiska centralbyrå i förbindelse med statens statistiska byrå i Danmark och med kommerskollegii afdelning för näringsstatistik i Sverige. Till sakens närmare öfvervägande och förberedelse blefvo sedermera åtskilliga möten afhållna mellan nämnda tre institutioners ledare. Planerna kommo att koncentrera sig om utgifvandet af en öfversikt öfver de tre landens inbördes handelsomsättning under åren 1900—1906, dock med hufvudvikten vid det sista året. Till suppling häraf blef det vidare under år 1906 väsentligen genom tullverkets försorg anskaffadt åtskilligt materiel i de tre länderna. Under år 1909 utgafs sedermera: »Interskandinavisk handelsomsättning åren 1900—1906 på grundval af de tre nordiska ländernas officiella handelsstatistik.» (Köpenhamn 1909.) Detta verk är sålunda frukten af ett skandinaviskt officiellt samarbete, tillkommet genom den ofvannämnda föreningens initiativ.

Det är att hoppas, att föreningen nu åter skall finna tiden vara inne att med större kraft och ifver upptaga sitt arbete. Genom ett dylikt frivilligt arbete, utfördt af framstående och för saken intresserade nationalekonomer och köpmän, torde enligt utskottets åsikt den ekonomiska samfärdseln emellan de tre nordiska länderna bättre främjas än genom den af motionären ifrågasatta åtgärden.

\* \* \*

Motionärens önskemål, att lika lagstiftning i allt, som kan vara gemensamt, måtte komma till stånd, förtjänar tydligen att i görligaste

mån främjas och förverkligas. Desto bättre är gemensamt skandinaviskt lagstiftningsarbete, som bekant, redan i gång och omfattar för närvarande vissa delar af familjerätten och obligationsrätten.

En redogörelse för, huru detta samarbete blifvit inledt, återfinnes i 1910 års statsverksproposition under andra hufvudtiteln sid. 223—227. Af hvad statsrådet och chefen för justitiedepartementet där anfört tillåter utskottet sig anföra följande:

»I öfverensstämmelse med hvad lagutskottet vid 1909 års riksdag utan gensägelse uttalade, har tiden nu syntts lämplig att åter upptaga det arbete på en för de tre skandinaviska länderna gemensam lagstiftning inom obligationsrättens område, som påbörjades år 1901 och burit frukt i de uti allt väsentligt lika lagar om köp och byte af lös egendom, hvilka under åren 1905—1907 kommit till stånd inom de tre länderna. Inom Riksdagen framträdde emellertid sympatier för att jämväl vid lagstiftning inom familjerätten ett samarbete mellan de tre nordiska länderna skulle komma till stånd; Andra kammaren för sin del beslöt att hos Eders Kungl. Maj:t anhålla om öfvervägande, huruvida och i hvad mån vid ett eventuellt lagstiftningsarbete på familjerättens område detta arbete måtte, för vinnande, såvidt ske kunde, af öfverensstämmelse mellan de tre nordiska ländernas lagstiftning, kunna ordnas på grundvalen af ett samarbete dem emellan. Den sålunda framkomna tanken har syntts icke böra utan vidare afvisas. En undersökning borde äga rum, och då frågan om fortsatt gemensam behandling af obligationsrätten skulle upptagas till förhandling med de danska och norska regeringarna, syntes det lämpligt, att i sammanhang därmed äfven frågan om gemensam lagstiftning å familjerättens område komme under öfvervägande.

Genom beslut den 23 april och den 3 september 1909 förordnade sålunda Eders Kungl. Maj:t om förhandlingar med Danmark och Norge angående såväl fortsättning af samarbetet på lagstiftning inom obligationsrätten som upptagande af sådant samarbete jämväl inom familjerätten. Dessa förhandlingar förde därtill, att öfverenskommelse träffades om hållande af en preliminär konferens mellan delegerade för de tre länderna för att dels uppgöra en närmare plan för det fortsatta samarbetet å obligationsrättens område, dels ock undersöka, huruvida och på hvad sätt ett gemensamt skandinaviskt lagarbete inom särskilda därför lämpade delar af familjerätten skulle kunna under den närmaste tiden anordnas.

Nämnda konferens hölls här i Stockholm den 8—13 november 1909. I fråga om familjerätten — för hvilket ämnes behandling till

delegerade utsetts för Sverige justitierådet H. G. Westring, för Danmark professorn V. Bentzon och för Norge expeditionschefen P. I. Paulsen — enades dessa delegerade om ett utlåtande, hvori yttrades, att det icke för närvarande syntes tillrådligt att försöka upptaga familjerätten i dess helhet till gemensam behandling, men såsom ämnen, hvilka vore lämpade för gemensam lagstiftning, angåfvos frågorna om de s. k. äktenskapshindren och om äkta makars förmögenhetsförhållanden, hvarjämte uttalades, att det skulle vara af stor betydelse för de ekonomiska förbindelserna mellan de nordiska länderna, om myndighetsåldern blefve densamma i dem alla, att vidare gemensam lagstiftning om reglerna för skillnad till säng och säte och äktenskapsskillnad kunde göra stort gagn samt att ett närmande mellan de nordiska länderna i fråga om de internationellt privaträttsliga reglerna vore mycket önskvärdt.

Då detta utlåtande af mig anmälades i statsrådet den 3 december 1909, anförde jag:

Lika med de delegerade ansåge jag, att det icke nu borde ifrågasättas att till gemensam behandling med de öfriga nordiska länderna upptaga familjerätten i dess helhet, men att afsevärda fördelar kunde vinnas genom sådan behandling af vissa partier af detta rättsområde. Beträffande de af de delegerade särskildt upptagna frågorna vore jag ense med dem därom, att frågorna om äktenskapshindren och om äkta makars förmögenhetsförhållanden väl lämpade sig att göras till föremål för gemensam behandling. Bestämmelserna om myndighetsåldern upptoges icke hos oss i giftermålsbalken utan i ärfdabalken. Gifvet vore emellertid, att öfverensstämmande bestämmelser härom för de tre länderna skulle medföra väsentliga fördelar. I fråga om äktenskapsskillnad hade de delegerade ställt sig mera tveksamma om utsikterna för vinnande af samstämmighet. Tanken på ett samarbete äfven på detta område syntes mig emellertid icke för närvarande böra uppgifvas, ehuru, på sätt de delegerade anført, frågan härom lämpligen kunde anstå till dess de förut omförmälda ämnena vunnit behandling. Hvad slutligen anginge de rent internationella rättsreglerna, torde en tillfredsställande ordning svårligen kunna vinnas annat än på basis af de utaf Sverige redan tillträdna internationella konventionerna.

Jag ansåge det sålunda vara lämpligt att söka åstadkomma ett samarbete mellan de tre nordiska länderna i afseende å lagstiftning inom familjerätten på grundvalen af de delegerades utlåtande.

På sätt de delegerade anført, torde den gemensamma behandlingen böra äga rum genom samverkande, för de särskilda länderna utsedda kommittéer. Hvad Sverige anginge, syntes saken böra så ordnas, att

åt lagberedningen uppdroges så väl att verkställa den fullständiga revisionen af giftermålsbalken som ock att i dess helhet eller genom särskilda dess ledamöter deltaga i gemensamma förhandlingar med delegerade från de andra länderna.

Beträffande det fortsatta samarbetet med Danmark och Norge på obligationsrättens område må här erinras, att de för obligationsrätten utsedda delegerade vid konferensen i Stockholm sistlidna november — för Sverige landshöfdingen Hj. L. Hammarskjöld, för Danmark professorn Jul. Lassen och för Norge expeditionschefen Paulsen — uttalade, att med afseende å vissa ämnen, hvilka vore af aktuellt intresse, det vore önskvärdt, att lagstiftningsarbetet så snart som möjligt upptoges och fullföljdes. Dessa ämnen äro:

1) afslutande af aftal genom korrespondens samt genom platsagenter och handelsresande m. m.; betydelsen, vid aftals afslutande, af den ena eller andra kontrahentens omyndighet eller konkurs; bestämmelser mot missbruk af ekonomisk öfvermakt o. d., särskildt angående köp på afbetalning och aftal om vite samt eventuellt äfven angående terminsaffärer,

2) kommissions- och speditiosaftal;

3) försäkringsaftal;

4) skuldebref o. dyl. samt mortifikation;

5) aftal och värdehandlingar, som föranledas af lagerhusrörelse;

6) försträckning, kontokurant, ränta, borgen;

7) fordringspreskription;

8) tidsbestämmelser och villkor vid aftal.

Däremot ansågo de delegerade, att i betraktande af det framskridna stadium, hvarpå det legislativa arbetet beträffande bolagsrätten inom de särskilda rikena befunne sig, detta ämne icke nu kunde förordas såsom föremål för gemensamt arbete, huru väl ägnadt därför det än i och för sig skulle vara.

De delegerade hafva tänkt sig, att ett blifvande arbete lämpligast kunde bedrivas genom samverkande, i de särskilda rikena tillsätta kommittéer, hvar och en bestående af tre jurister och en köpman.»

Efter omnämnda preliminära konferens i november 1909 för arbetets planläggande har, enligt hvad utskottet inhämtat, nytt sammanträde för behandlingen af familjerätten ägt rum här i Stockholm i oktober 1910 emellan svenska, norska och danska delegerade. De frågor, som därvid afhandlades, voro äktenskapshindren och återgång af äktenskap samt myndighetsreglerna.

Nytt möte är afsedt att hållas i sommar i Norge.

Hvad angår obligationsrätten, hölls likaledes under förliden höst möte här i Stockholm emellan de delegerade, som för samarbetet på detta område utsetts af de tre länderna. För fortsatt behandling af de frågor, som därvid förekommo, nämligen allmän aftalslära och fullmakt, har ett redaktionsutskott sammanträdt i Köpenhamn under förliden mars månad.

Nytt möte emellan de delegerade är planeradt till sommaren eller hösten under innevarande år.

Vidare må nämnas, att vissa allmänt internationella lagstiftningsfrågor, afsedda att regleras genom internationella konventioner, blifvit eller komma att blifva förberedelsevis behandlade vid sammanträden mellan de *skandinaviska* ombuden i syfte att befordra ett enhetligt uppträdande vid konferenserna från de skandinaviska ländernas sida. Så de vid sjörättskonferenserna i Bryssel behandlade frågor och frågan om en internationell växellag. Detta förfaringssätt har emellertid närmast föranledts af den redan bestående gemensamheten mellan Sverige, Norge och Danmark på sjörättens och växelrättens områden.

Enligt utskottet meddelade upplysningar lärer det vara meningen att, efter hand och i mån förhållandena sådant medgifva, utvidga det sålunda påbörjade gemensamma lagstiftningsarbetet till allt flera områden.

Att herr Lindhagen vid årets riksdag väckt en annan motion (nr 238) om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående beredningen af det skandinaviska lagstiftningsarbetet, hvilken motion hänvisats till lagutskottet, anser sig utskottet böra erinra om.

\* \* \*

Hvad därefter angår motionärens uttalade önskemål, att undervisningen i skolorna borde ordnas efter likformiga hufvudgrunder samt den högre undervisningen organiseras på den ömsesidiga samverkans grund, förtjänar omnämnas, att Rikets ständer i skrifvelse den 12 juni 1866 anhöllo, det Kungl. Maj:ts täcktes vidtagna sådan åtgärd, att den kompetens, som till utöfning af vissa yrken, såsom läkarens, veterinärläkarens, apotekarens, tandläkarens, fältskärsmästarens och barnmorskans, där yrkesexamen vore i lag föreskrifven, blifvit vunnen i Norge, äfven måtte tillgodonjutas i Sverige, såvida samma rätt desslikes i Norge tillerkändes svensk undersåte samt i öfrigt uti de särskilda rikena kunskapsproffen voro och fortfarande förblefvo hufvudsakligen lika.

Sedan åtskilliga myndigheter afgifvit utlåtanden i ärendet samt

det norska departementets för det indre afdelning för medicinalväsendet meddelat uppgift öfver de kunskapsprof, som i Norge erfordrades för tillstånd att praktisera i ofvannämnda yrken, begärdes från ecklesiastikdepartementet i skrifvelse den 29 september 1882 upplysning, huruvida hinder förefunnes att öppna tillträde för svensk undersåte att i Norge praktisera såsom läkare, tandläkare, veterinär eller barnmorska och att tjänstgöra såsom medhjälpare på norskt apotek under de villkor, som af svenska myndigheter föreslagits, för att norsk undersåte måtte vinna tillstånd att här i Sverige utöfva sådan verksamhet.

Efter det norska justits- och politidepartementet i anledning af ofvannämnda hemställan den 7 maj 1885 afgifvit utlåtande, remitterades ärendet ånyo till medicinalstyrelsen, som med skrifvelse den 14 december 1885 till Kungl. Maj:t öfverlämnade samtliga handlingar och därvid, under åberopande bland annat af det förhållande att examensfordringarna för läkare ännu vore ej obetydligt högre i Sverige än Norge äfvensom den tid, som i allmänhet åtginge för genomgående af den medicinska lärokursen vid de svenska läroverken med flera år öfverstege den tid, som vid norska universitet ansågs erforderlig för afläggande af medicinsk ämbetsexamen, förklarade sig för det dåvarande, och så länge olikheten i studiekurser och examensfordringar i de båda länderna förefunnes, sakna anledning att tillstyrka några sådana åtgärder, som i Rikets ständers ofvannämnda skrifvelse föreslagits.

Enligt ämbetsskrifvelse till medicinalstyrelsen den 22 januari 1886 fann Kungl. Maj:t, med afseende å hvad sålunda i frågan förekommit, framställningen icke föranleda till någon åtgärd.

Sedan ha professorerna Adolf Noreen och Pontus Fahlbeck i egenkap af ordförande för hvar sin afdelning af »kommittén för samarbete emellan Nordens universitet» hos Kungl. Maj:t hemställt, det Kungl. Maj:t täcktes förordna, att studerande vid universiteten, som före examen borde ha genomgått en bestämd kurs eller under viss tid bevistat föreläsningar och deltagit i öfningar, hvilka icke vore att betrakta som prof, hörande till examen, skulle anses ha fullgjort detta, jämväl om de vid annan svensk eller skandinavisk högskola af ifrågasvarande art åtnjutit undervisning och därom företedde vederbörligt intyg, samt att studerande, som åtnjöte stipendium, skulle under vissa villkor få bibehålla detta, äfven om han för studier vistades vid annat svenskt universitet eller högskola, äfvensom att filosofie kandidater och andra studerande, som aflagt förberedande examina, skulle åtnjuta samma rätt, om de för studier vistades vid annat skandinaviskt universitet och därom företedde vederbörligt intyg.

I ämbetsskrivelse till kanslern för rikets universitet den 27 oktober 1905 och i öfverensstämmelse med dennes öfver framställningen gifna utlåtande förklarade Kungl. Maj:t, att första punkten i framställningen icke föranledt till någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida, enär det redan stode studerande fritt att vid annan högskola än den, där examen aflades, genom deltagande i kurser och öfningar eller beivrande af föreläsningar förbereda sig till afläggande af examen, men att Kungl. Maj:t till andra punkten (angående stipendiens bibehållande under vissa villkor) lämnat sitt bifall.

Bekant är, att det råder en ganska liflig förbindelse emellan de nordiska vetenskapsmännen och i all synnerhet emellan medlemmarna af de båda närbelägna universiteten i Lund och Köpenhamn. Beträffande folkundervisningen åter ha säkerligen de stora nordiska skolmötena, som allt emellanåt hållits och som räknat talrika deltagare från såväl de tre skandinaviska länderna som från Finland, skänkt ömsesidiga lärdomar och bidragit till, att den likformighet i folkskolehänseende, som motionären vill se fullt genomförd, är på god väg att förverkligas. I fråga om folkhögskolan slutligen, som för Danmarks landtmän äger så stor betydelse och hvars idé vi svenskar därifrån lånat, förefinnes redan den önskvärda likformigheten.

\* \* \*

De i punkterna 4 och 5 härofvan af motionären berörda spörsmål måste anses vara af så grannliga och invecklad natur, att man näppe- ligen kan begära af ett tillfälligt utskott, att det skulle äga erforderliga förutsättningar för att på ett ingående sätt yttra sig angående desamma. Utskottet inskränker sig därför till en erinran, att frågor af liknande art flera gånger förevarit inom Riksdagen utan att leda till några positiva resultat.

År 1883 väcktes tvenne lika lydande motioner, en i hvardera kammaren, i hvilka hemställdes, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t uttala den önskan, att Kungl. Maj:t täcktes hos de främmande stater, med hvilka Sverige stode i diplomatisk förbindelse, inleda underhandlingar, åsyftande Sveriges fortfarande neutralitet i öfverensstämmelse med den moderna folkrättens grundsatser. Såsom framgår af motionernas motivering, tänkte sig förslagsställarna en *garanterad* ständigt neutralitet.

Första kammaren afslog den där väckta motionen utan debatt, under det förslaget i Andra kammaren föranledde en ganska långvarig och, som det vill synas, tämligen hetsig öfverläggning. Det mest uppmärksammade anförandet därvid torde ha varit det, som hölls af dåvarande utrikesministern, friherre Hochschild, som efter att ha framhållit, att ingen fara föreläge för att vår neutralitet skulle genom Sveriges eget förvällande sättas på spel, vände sig till pressens män med följande ord: »I främsta rummet bäres därvid ett stort ansvar af de män, som åtagit sig att i pressen vägleda den allmänna meningen. De skola väsentligen bidra till fredens bevarande, om de städse ihågkomma, att ett af dem uttaladt oförsiktigt ord eller ett hårdt omdöme rörande förhållanden utomlands, må vara att det är framkalladt af ädel förtrytelse, kan hos deras egna landsmän väcka slumrande passioner och i utlandet framkalla missnöje, ja till och med fiendskap. Men», tillade talaren, »icke blott pressens män bära ansvar därvidlag. Hvarje medborgare, som i någon mån deltagit i det offentliga lifvet, bär sin del däraf och bör ihågkomma, att i våra dagar i ett ordnad samhäll med lagbunden frihet kan icke statens högste styresman, han må kallas konung, kejsare eller president, störta landet i krigiska äfventyr mot landets egen vilja.»

Det utskott, som haft frågan till förberedande behandling, hade afstyrkt bifall till motionen. Emellertid beslöt kammaren i öfverensstämmelse med ett af herr Carl Ifvarsson under öfverläggningen framställt så lydande yrkande: »Kammaren, öfvertygad att regeringen, liksom svenska folket, lifligt önskar fredens bevarande, samt för den skull äfven själfmant vidtager alla för befrämjande af detta viktiga ändamål lämpliga åtgärder, anser således en af Riksdagen till Kungl. Maj:t ställd skrifvelse i berörda hänseende vara obehöfzig; till följd hvaraf kammaren, utan att i allo godkänna utskottets motiver, låter vid det slut, hvori utskottet stannat, bero.»

Såvidt kunnat utrönas, förekom därefter ingen förhandling i Riksdagen angående neutralitet för Sverige af det ena eller andra slaget förrän år 1894, då i en inom Andra kammaren af herr P. Waldenström framburen motion föreslogs, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, om icke Kungl. Maj:t kunde finna det för de förenade rikenas framtida trygghet gagneligt att inleda underhandlingar med Europas öfriga makter eller en del af dem i afsikt att från deras sida utverka en högtidlig förklaring, att de i händelse af ett europeiskt krig skola strängt respektera den skandinaviska halföns neutralitet. Enligt motionärens under den ganska långa



debatten gifna förklaring afsågs därmed *icke* garanterad neutralitet. Motionen blef emellertid af kammaren afslagen.

Samma öde rönt en af herr A. Hedin m. fl. vid 1899 års riksdag inom Andra kammaren väckt motion, hvori efter en synnerligen utförlig och värdefull motivering hemställdes, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t behagade snarast inleda förhandlingar angående aftal mellan Sverige, Norge och Danmark om en samfällid deklARATION till öfriga makter, hvarigenom de tre skandinaviska staterna förklarade sig för principiellt och permanent neutrala. Då vid motionen äfven fogats en hemställan om ett förslagsanslag å 10,000 kronor för en konferens af delegerade från de tre skandinaviska länderna, hänvisades densamma till statsutskottet, som efter en folkrättslig motivering hemställde, att Riksdagen, under uttalande af att svenska folkets bestämda och uppriktiga önskan är, att Sverige-Norge må allt framgent lefva i fred, utan inblandning i andra staters angelägenheter eller tvister, samt att Riksdagen förväntar, att Kungl. Maj:ts regering allt fortfarande icke lämnar något tjänligt tillfälle obegagnadt att söka öfvertyga utlandet om att Sverige-Norges sträfvan under en konflikt mellan andra stater uteslutande skall riktas på att upprätthålla de Förenade rikenas neutrala ställning, måtte förklara herr Hedins med fleres förenämnda motion icke till någon Riksdagens vidare åtgärd föranleda. En liflig debatt, hvarunder anfallen hufvudsakligen riktades mot utskottets motivering, följde den 3 maj i Andra kammaren, som med 150 röster mot 62 biföll utskottets hemställan.

År 1902 förnyade herr Hedin jämte 39 andra af Andra kammarens ledamöter sin »neutralitetsmotion», hvori alternativt föreslogs, antingen

*att* Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t behagade vidtaga åtgärder för aftal mellan de Förenade rikena och Danmark om samtidig och lika lydande deklARATION till öfriga makter, hvarigenom de tre skandinaviska staterna förklara sig för principiellt och permanent neutrala; *eller ock,*

*att* Riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t behagade, under åberopande af Riksdagens uttalade önskan för alla de makter, med hvilka de Förenade rikena underhålla diplomatiska eller blott konsulära förbindelser, tillkännagifva, att vår politik fortfarande förblifver riktad på fredens bevarande och upprätthållande af en sedan snart nittio år oafbruten neutralitet, och att de åtgärder till försvarskrafternas ordnande, som länge fördröjts af svårigheten att ersätta den

gamla ekonomiska organisationsgrunden icke hafva något annat ändamål, samt omedelbart offentliggöra detta tillkännagifvandes ordalydelse, samt att, då ett starkare intryck på den internationella opinionen vore att förvänta af en åtgärd, som i samma syfte och form vidtoges äfven af Danmark, såsom år 1834 och vid Krimkrigets början skedde efter aftal med Sveriges regering, Riksdagen äfven i fråga om denna mera begränsade åtgärd anhåller, att Kungl. Maj:t ville söka åstadkomma samtidigt och lika lydande förklaring från Danmarks sida.

I sin motivering anföra motionärerna, att den genom motionen ifrågasatta åtgärd vore ett nödvändigt supplement till den år 1901 beslutade omorganisationen af försvaret. »För de makter», heter det, »som komma att föra krig i vår närhet, skall det väl ordnade försvaret utgöra en säkerhet, att de skandinaviska staterna ej i följd af defensiv svaghet skola låta sig nödgas att blifva bundsförvant åt eller understödja den ena parten, och den såsom grundsats förklarade neutraliteten blifva en borgen, att de ej heller skola gripa till vapen för annat ändamål än upprätthållande af neutraliteten eller afvärande af ett angrepp — en princip, som, för Sveriges vidkommande, numera är indirekt uttalad i regeringsformens 74 § och i Danmark af representation och regering förkunnats såsom dess politikens ledande tanke.»

I ett förtjänstfullt och digert betänkande, som med en mängd bilagor omfattar ej mindre än 163 trycksidor, afstyrkte Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott motionen, »enär sedan år 1899 intet inträffat, som kunde föranleda ändring i Riksdagens då uttalade uppfattning». Efter en ganska långvarig debatt blef utskottets afstyrkande hemställan af kammaren bifallen utan votering.

\* \* \*

Den ofvan gifna framställningen torde utvisa, att på viktiga områden, där ett praktiskt behof af samarbete de nordiska länderna emellan gjort sig gällande, ett dylikt också under de svenska statsmakternas medverkan eller på deras initiativ kommit till stånd. Ingen anledning synes finnas att betvifla, att därest på andra likartade områden praktiska skäl skulle tala för ett samarbete, likaledes där samma tillväggångssätt skulle komma att följas. Utskottet är nämligen förvissadt om, att de tre nationerna skola alltmer lära sig förstå, att de för sin förkofran och trygghet äro beroende af, att det — likvisst utan intrång på någotdera folkets själfständighet — råder samförstånd och största möjliga grad af gemensamma förbindelser dem emellan.

Motionären anser, att det vore lyckligt, om det af honom ifrågasatta enhetsverket kunde ske i ett enda slag, ungefär såsom skedde i Tyskland. Däröfver äfvensom angående åtskilligt annat, som i motionärens motivering kommit till synes, hyser utskottet en från honom afvikande mening. Det behöfves en naturlig utveckling, för att den nordiska enhetstanken skall kunna slå allt djupare rötter och växa sig stark. Därför kan utskottet, trots det mest allvarliga öfvervägande, icke förorda, att Riksdagen nu gör något uttalande till förmån för ett så ytterligt vidtomfattande och allmänt hållet program som det i den föreliggande motionen framlagda. Motionären synes själf — säkerligen med rätta — tveksam rörande det mottagande åtminstone vissa af de af honom förordade åtgärder skulle komma att få i det ena af våra skandinaviska grannländer. Några från mera officiellt håll utgångna uttalanden i den af motionären angifna riktning föreligga, utskottet veterligen, heller icke i något af vidkommande länder. Också synes enligt utskottets mening ett uttalande från Riksdagens sida till förmån för de af motionären uppdragne politiska riktlinjer på här ifrågavarande område lätteligen kunna ge anledning till missförstånd och därigenom i själfva verket få en skadlig återverkan på redan förefintliga sträfvanen för samarbete mellan de nordiska länderna på områden, där ett dylikt redan är påbörjadt eller såsom praktiskt och lämpligt ifrågasatt.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att herr Lindhagens förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 2 maj 1911.

På utskottets vägnar:

ULRIK LEANDER.

Herr *Lindley* har begärt få antecknad, att han icke deltagit i slutbehandlingen af detta ärende inom utskottet.